بحران پسماند گیلان؛ زخمی که هر سال عمیق‌تر می‌شود

ره‌نگاران/ بحران پسماند در گیلان زخمی کهنه است که سال‌هاست بر تن طبیعت و زندگی مردم این استان سنگینی می‌کند. حل این بحران تنها با همگرایی سه ضلع «مسئولان ملی و استانی»، «سرمایه‌گذاران و شرکت‌های دانش‌بنیان» و «مردم» امکان‌پذیر است. اگر این همگرایی شکل نگیرد، نه‌تنها طبیعت زیبای گیلان در معرض تهدید جدی قرار خواهد گرفت، بلکه سلامت نسل‌های آینده نیز به خطر خواهد افتاد.

به گزارش پایگاه اطلاع‌رسانی ره نگاران-**فاطمه لطیفی؛** بحران پسماند در استان گیلان سال‌هاست که به یکی از جدی‌ترین دغدغه‌های زیست‌محیطی کشور تبدیل شده است؛ بحرانی که اگرچه همواره در دستور کار دولت‌ها قرار داشته و بودجه‌های کلانی برای آن تخصیص یافته، اما به دلیل ضعف مدیریت، کندی اجرای پروژه‌ها و نگاه مقطعی مسئولان، همچنان بی‌نتیجه باقی مانده و سایه آن روزبه‌روز سنگین‌تر می‌شود.

استان گیلان با طبیعت بکر، خاک حاصلخیز و جنگل‌های بی‌نظیر، نه‌تنها از مهم‌ترین قطب‌های گردشگری کشور است بلکه یکی از حساس‌ترین زیست‌بوم‌های طبیعی ایران محسوب می‌شود. ورود میلیون‌ها مسافر در طول سال، در کنار الگوی مصرف روزانه مردم استان، حجم تولید پسماند در گیلان را به یکی از بالاترین میزان‌ها در کشور رسانده است. اما آنچه وضعیت را بغرنج‌تر کرده، دفن غیراصولی زباله‌ها طی چند دهه گذشته در جنگل‌ها و حاشیه رودخانه‌هاست که به‌طور مستقیم منابع آب و خاک استان را آلوده کرده و سلامت ساکنان را در معرض تهدید جدی قرار داده است.

میراث تلخ دفن غیراصولی

انباشت زباله در مناطق مختلف گیلان به‌ویژه در سراوان، طی چهار دهه گذشته، نه‌تنها چهره طبیعت استان را مخدوش کرده بلکه منجر به شکل‌گیری بحران‌های اجتماعی و بهداشتی نیز شده است. سرازیر شدن شیرابه‌های سمی به رودخانه‌ها و نفوذ آنها به آب‌های زیرزمینی، خطری بزرگ برای منابع آب شرب مردم شمال کشور به شمار می‌رود. از سوی دیگر، بوی تعفن و آلودگی ناشی از دپوی زباله در نزدیکی سکونتگاه‌های انسانی، اعتراضات مکرر مردم محلی را در پی داشته

است.

پروژه‌های نیمه‌تمام؛ از زباله‌سوز رشت تا کارخانه سراوان

دولت‌های مختلف در سال‌های گذشته تلاش کردند با اجرای پروژه‌هایی همچون احداث کارخانه‌های زباله‌سوز و تدوین طرح‌های جامع، بحران پسماند گیلان را مدیریت کنند. کارخانه زباله‌سوز رشت به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین پروژه‌های ملی در این حوزه، قرار بود سالانه بیش از ۲۰۰ هزار تن زباله را پردازش کند. با وجود پیشرفت‌هایی در ساخت این پروژه، کندی عملیات اجرایی و مشکلات مالی مانع از بهره‌برداری کامل آن شده است.

محمدرضا احمدی سنگری، نماینده مردم رشت و خمام در مجلس شورای اسلامی، در این باره می‌گوید: انباشت ۴۰ ساله زباله در سراوان، نتیجه مستقیم تعلل در تکمیل پروژه‌های پسماند است. متأسفانه زباله‌های ۱۸ شهر استان همچنان به سراوان منتقل می‌شود و این وضعیت غیرقابل‌قبول است. ساخت کارخانه زباله‌سوز سراوان در دولت‌های گذشته معطل ماند و بی‌نتیجه بود؛ این تأخیرها اوضاع را بحرانی‌تر می‌کند و به ضرر مردم تمام می‌شود.
وی با بیان اینکه تکمیل محل جدید دفن زباله و تسریع در اجرای پروژه‌های نیمه‌تمام، ضرورتی فوری است، افزود: اگر نگاه مسئولان به موضوع تغییر نکند، این بحران نه‌تنها ادامه خواهد داشت بلکه تبعات آن گسترده‌تر خواهد شد.

نگاه‌های کوتاه‌مدت؛ مانعی در مسیر حل بحران

در کنار مشکلات مالی و فنی، یکی از موانع اصلی در مسیر مدیریت پسماند، نگاه کوتاه‌مدت و غیرواقع‌بینانه برخی مسئولان است.
مهران محمدزاده، فعال فرهنگی و مذهبی، در این زمینه معتقد است: نگاه مسئولان به مسئله پسماند گیلان باید تغییر کند. این موضوع باید اولویت نخست استان باشد، اما متأسفانه هنوز هم برخی از آن به‌عنوان مسئله‌ای حاشیه‌ای یاد می‌کنند. تا زمانی که چنین ذهنیتی وجود دارد، نتیجه‌ای حاصل نخواهد شد.

به گفته وی، در سال‌های اخیر چندین شرکت دانش‌بنیان و سرمایه‌گذار بخش خصوصی برای حل معضل پسماند وارد میدان شدند، اما به دلیل نبود حمایت جدی و گاهی سنگ‌اندازی‌های اداری، از ادامه همکاری منصرف شدند. اگر میدان به صاحبان ایده و افراد متخصص داده نشود، بحران پسماند همچنان پابرجا خواهد بود.

تهدید منابع آب؛ هشدار جدی کارشناسان محیطزیست

ابعاد زیست‌محیطی بحران پسماند، شاید از همه جنبه‌ها خطرناک‌تر باشد.
سهیل اولادزاد، کارشناس محیطزیست هم با بیان اینکه دفن زباله در زمین‌های کشاورزی و جنگلی، جان و سلامتی مردم را تهدید می‌کند، اظهار کرد: شیرابه‌های ناشی از دپوی زباله به رودخانه‌ها و منابع آب زیرزمینی نفوذ می‌کند و این در حالی است که بخش عمده آب شرب استان‌های شمالی از همین منابع تأمین می‌شود. این وضعیت می‌تواند به یک فاجعه ملی منجر شود.
این کارشناس محیطزیست با اشاره به توان داخلی کشور در حل مشکل اضافه کرد: ما نیازی به واردات تجهیزات تولید کمپوست نداریم. دانش بومی و ظرفیت داخلی برای اجرای طرح‌های مرتبط وجود دارد، اما اراده جدی در تأمین و نصب زباله‌سوزها ضروری است. ایده‌های متعددی ارائه شده که قابلیت اجرایی شدن دارند، تنها باید حمایت و پیگیری شوند.

تجربه‌های جهانی و راهکارهای بومی

بررسی تجربه کشورهای موفق در مدیریت پسماند نشان می‌دهد که سه اصل کلیدی در این مسیر مؤثر بوده است؛ کاهش تولید زباله، تفکیک از مبدأ و بازیافت. این اصول در بسیاری از کشورها به فرهنگ عمومی تبدیل شده و مردم با مشارکت فعال خود به دولت‌ها در مدیریت پسماند کمک می‌کنند. در گیلان نیز، اگرچه برنامه‌هایی برای آموزش و فرهنگسازی در این زمینه اجرا شده، اما هنوز به مرحله نهادینه‌شدن نرسیده است.

اما به نظر می‌رسد، تا زمانی که فرهنگ تفکیک زباله در میان مردم شکل نگیرد، هیچ پروژه‌ای- بزرگ‌ترین زباله‌سوزها – به تنهایی قادر به حل مشکل نخواهد بود. باید آموزش و مشارکت عمومی در کنار پروژه‌های زیرساختی پیش برود.

بحران سراوان، زخمی باز که التیام نیافت

منطقه سراوان، به نمادی از بحران پسماند در کشور بدل شده است. کوه زباله‌ای که طی ۴۰ سال شکل گرفته، امروز نه‌تنها معضل گیلان، بلکه مسئله‌ای ملی است. تجمع‌های اعتراضی مردمی در سال‌های اخیر نشان داد که صبر جامعه محلی به سر آمده و اعتماد عمومی به وعده‌ها رو به کاهش است. هرچند تلاش‌هایی برای تعطیلی محل دفن غیراصولی

سراوان صورت گرفت، اما نبود جایگزین مناسب و تأخیر در تکمیل پروژه‌های جدید، موجب شد زباله‌ها همچنان به این منطقه سرازیر شوند.

تجربه سال‌های گذشته نشان داده است که بحران پسماند گیلان تنها با تخصیص بودجه‌های کلان قابل حل نیست. شرط موفقیت در این مسیر، وجود مدیریت یکپارچه، نظارت دقیق بر اجرای پروژه‌ها، استفاده از ظرفیت شرکت‌های دانش‌بنیان، و مهم‌تر از همه، مشارکت مردم است. کاهش تولید زباله، تفکیک از مبدأ و همکاری شهروندان با طرح‌های دولتی، حلقه مفقوده‌ای است که بدون آن هیچ طرحی به نتیجه نخواهد رسید.

بحران پسماند در گیلان زخمی کهنه است که سال‌هاست بر تن طبیعت و زندگی مردم این استان سنگینی می‌کند. حل این بحران تنها با همگرایی سه ضلع «مسئولان ملی و استانی»، «سرمایه‌گذاران و شرکت‌های دانش‌بنیان» و «مردم» امکان‌پذیر است. اگر این همگرایی شکل نگیرد، نه‌تنها طبیعت زیبای گیلان در معرض تهدید جدی قرار خواهد گرفت، بلکه سلامت نسل‌های آینده نیز به خطر خواهد افتاد.